

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ/CRIMINAL TRIAL/УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС

ՏԻԳՐԱՆ ՂԱԶԱՐՅԱՆ
*ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական դատավարության և
կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ*

TIGRAN GHAZARYAN
*PhD Student at the Chair of Criminal Proceedings and
Criminalistics of YSU Faculty of Law*

ТИГРАН КАЗАРЯН
*Аспирант кафедры уголовного процесса и криминалистики
Ереванского государственного университета*

**ՔՐԵԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՀԱՐՈՒՑԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ ՈՐՈՇՄԱՆ
ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԴԱՏԱԽԱՋԱԿԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ**

**PROSECUTORIAL SUPERVISION OVER DECISION ABOUT
INSTITUTION OF CRIMINAL PROCEEDINGS**

**О ПРОКУРОРСКОМ НАДЗОРЕ НАД РЕШЕНИЕМ
ВОЗБУЖДЕНИЯ УГОЛОВНОГО ДЕЛА**

Քրեական դատավարության տեսության մեջ երկար ժամանակ գերիշխում էր այն մոտեցումը, որ քրեական գործ հարուցելու մասին որոշումը ենթակա չէ բողոքարկման, այդպիսի գաղափարախոսությունը դրված էր նաև 1998 թ. ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հիմքում: Ընդհանուր առմամբ գաղափարի հիմքում այն դիրքորոշումն էր, որ անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը կարող են սահմանափակվել ոչ թե քրեական գործի հարուցման որոշմամբ, այլ դրանից հետո կատարվելիք քննչական և դատավարական գործողություններով:

Մատնանշված մոտեցումը փոխվեց, երբ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 2007 թվականի փետրվարի 21-ի փոփոխություններով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 21-րդ հոդվածը խմբագրվեց, որի արդյունքում 4-րդ մասն առաջին անգամ նախատեսեց, որ դատախազի կողմից կարող է վերացվել քրեական գործ հարուցելու մասին որոշումը:

Ինչ վերաբերում է հիշյալ որոշման նկատմամբ դատական վերահսկողության իրականացմանը, ապա դրա հնարավորությունը սահմանվեց ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային իրավունքով:

Քննիչը, հետաքննիչը, ներքին համոզմունք ձևավորելով, որ հանցագործության մասին ստացված հաղորդման մեջ առերևույթ պարունակվում են հանցագործության հատկանիշներ և բացակայում են քրեական վարույթը բացառող հանգամանքները, պարտավոր են հարուցել քրեական գործ՝ այդ մասին անհապաղ ծանուցելով դիմումատուին:

Քրեական գործ հարուցելու մասին որոշումը պետք է ոչ միայն հիմնավորված լինի և ընդունվի օրենքով սահմանված ժամկետում, այլ նաև պետք է հանցագործության մասին հաղորդման, դիմումի ստուգումն իրականացնող պաշտոնատար անձանց օրինական և թույլատրելի գործունեության արդյունք լինի:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ հետաքննության մարմինը քրեական գործ հարուցելու կամ գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման պատճենը 24 ժամվա ընթացքում ուղարկում է դատախազին՝ որոշման օրինականությունը ստուգելու նպատակով: Միևնույն պարտականությունը դրված է նաև քննիչի վրա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 55-րդ հոդվածի 2-րդ մասով:

Միևնույն ժամանակ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ դատախազը, քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման օրինականության ստուգման արդյունքում, որևէ լիազորությամբ օժտված չէ՝ ի տարբերություն քրեական գործի հարուցումը մերժելու մասին որոշման, որի պայմաններում իրավասու է վերացնել այն և հարուցել քրեական գործ:

Գտնում ենք, որ առկա օրենսդրական բացի պայմաններում հնարավոր չէ խոսել արդյունավետ դատախազական հսկողության մասին, երբ օրենսդիրը չի նախատեսել դրա իրականացման մեխանիզմները, արդյունքում կայացվելիք դատավարական որոշումների շրջանակը, մինչ այդ ձեռք բերված ապացույցների դատավարական ճակատագիրը, ինչպես նաև կիրառված հարկադրանքի միջոցների իրավական հետևանքները, որոնք մանրակրկիտ կարգավորման անհրաժեշտություն ունեն:

Հանցագործության մասին հաղորդման մեջ առկա տեղեկությունների սխալ գնահատումը, նրա մակերեսային ստուգումը, քրեական գործի հարուցման հարցի լուծման համար անհրաժեշտ ստուգման գործողությունները ժամանակին չկատարելը կարող են հանգեցնել ևս մեկ չբացահայտված հանցագործության: Հետևաբար, հանցագործության մասին հաղորդման ժամանակին և որակյալ ստուգման իրականացումը պետք է լինի դատախազական հսկողության ուշադրության կենտրոնում:

Բացի դրանից՝ հանցագործությունների մասին հաղորդումների, դիմումների քննության կարգի համակարգային հսկողությունը թույլ է տալիս դատախազին կողմնորոշվելու ստուգման ընթացքում, բարձրացնելու հսկողության նախազգուշական բնույթը, նվազեցնելու անօրինական գործողությունների և որոշումների վերաբերյալ հնարավոր հետագա բողոքները և այլն:

Կարևոր է ընդգծել, որ դատախազական հսկողությունն առաջին հերթին ուղղված է քրեական գործ հարուցելու առիթի օրինականության ստուգմանը, այն է, թե արդյոք կատարված կամ նախապատրաստվող հանցագործության մա-

սին հաղորդումը ստացվել է օրենքով սահմանված պատշաճ աղբյուրից: Երկրորդ, դատախազական հսկողության շրջանակում պետք է ստուգվեն, թե արդյոք քրեական գործ հարուցելու համար բավարար հիմքեր առկա են, թե ոչ, և արդյոք օրենքով սահմանված կարգով ստուգվել են քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների բացակայությունը:

Ընդ որում, համակարծիք ենք Ռ. Գ. Ոսկովի հետ առ այն, որ քրեական գործ հարուցելու առիթի օրինականության պարզմանն ուղղված գործողությունները բոլոր դեպքերում պետք է նախորդեն քրեական գործի հարուցման համար հիմքերի հայտնաբերմանը: Հակառակ դեպքում, ողջ հետագա գործունեությունը օրինականության տեսանկյունից կարող է կասկածի տակ դրվել¹:

Նախաքննության և հետաքննության մարմինների կողմից քրեական գործի հարուցման օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը մեծապես կախված է տվյալ փուլում օրենքների կիրարկման նկատմամբ դատախազական հսկողության արդյունավետությունից: Ա. Վ. Կապրանովն իրավամբ փաստում է, որ քրեական գործ հարուցելու փուլում դատախազական հսկողության համակարգը հիմնվում է օրինականության և հիմնավորվածության պահանջների պահպանման ապահովման վրա, ընդ որում, հիմնավորվածությունը դրսևորվում է²

ա) առկա փաստերի հետ հանցագործության մասին հաղորդման ստուգման եզրահանգումների համապատասխանության մեջ,

բ) փաստացի տվյալների հավաստիության մեջ, որոնց օգնությամբ պարզվում են հանգամանքները,

գ) բավարար լիարժեքությամբ հանգամանքների հաստատման մեջ³:

Քանի որ քրեական գործ հարուցելու մասին որոշումը իրավաբանական փաստ է, որը հանգեցնում է որոշակի իրավական հարաբերությունների և իրավական հետևանքների, ուստի դրան պետք է նախորդի դրա ընդունման համար բավարար տեղեկատվության ստացումը, քանի որ որոշման մեջ արտահայտված իշխանական կամքն անհնար է առանց փաստացի հիմնավորման հակառակ դեպքում կարող է հանգեցնել կամայականությունների, անձանց իրավունքների անհարկի սահմանափակումների և հանցավորության դեմ պայքարի քրեաիրավական ռեսուրսների վատնման: Սակայն անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ տվյալ փուլում քրեական գործ հարուցելու մասին օրինական որոշման կայացման համար պարտադիր չէ հաստատված համարել հանցակազմի բոլոր տարրերը: Բավական է պարզել միայն այն հատկանիշները, որոնք մեծապես վերաբերում են արարքի օբյեկտիվ կողմին և օբյեկտին, ինչպես նաև հանցագործության սուբյեկտին, եթե այն հատուկ է³:

Քրեական գործ հարուցելու մասին որոշում ընդունելու հիմքը (ինչպես նաև ցանկացած այլ դատավարական որոշում) համարվում է դրա բովանդակությունը

¹ ՏՆՍ Սկով Ռ.Գ., Теория и практика проверки законности и установления основания к возбуждению уголовного дела: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.09, М., 2000, էջ 13:

² Տե՛ս Капранов А.В., Оптимизация стадии возбуждения уголовного дела: автореф. дис. ... канд. юрид. наук, 12.00.09, Ростов-на-Дону, 2005, էջ 21-22:

³ ՏՆՍ Диваев А.Б., Установление основания для возбуждения уголовного дела о хищениях: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, 12.00.09, Томск, 2005, էջ 12:

կազմող հանգամանքների առկայությունը, այսինքն՝ «որոշակի փաստեր հաստատելը և դրանք որոշակի սահմաններում ուսումնասիրելը»⁴: Այդ իսկ պատճառով, հանցագործության մասին հստակ եզրակացություն անելը քրեական դատավարության սկզբնական փուլում դեռևս վաղ է, և քրեական գործ հարուցելու փուլը նախատեսված չէ նման տվյալներ ձեռք բերելու համար⁵: Հետևաբար, քրեական գործ հարուցելու օրինական և ողջամիտ որոշում կայացնելու համար բավական է, որ հաստատված լինի հանցագործության առկայության վերաբերյալ հետևության հավանականության բարձր աստիճանը, ինչը «կոնկրետ փաստական տվյալներից բխող ծանրակշիռ ենթադրության» հետևանք է⁶: Միևնույն ժամանակ, նման տվյալների սխալ գնահատումը հանգեցնում է սխալ, և, հետևաբար, անօրինական որոշման ընդունմանը: Ռ. Ս. Բելկինն իրավացիորեն ընդգծում է, որ քրեական գործի հարուցման փուլում նախնական տվյալների գնահատումից կախված կլինեն ինչպես քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման ընդունման օրինականությունը, այնպես էլ նախնական փուլում հետաքննության ուղղությունը⁷:

Վերոգրյալից ակնհայտ է դառնում, որ դատախազական հսկողությունը քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման նկատմամբ նպատակ է հետապնդում ոչ միայն բացառել ապօրինի քրեական գործերի հարուցումը, այլ նաև ուղղորդել հետազա նախնական քննությունը ճիշտ ուղղությամբ:

Իրավակիրառ պրակտիկայում դատախազական հսկողության արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով անհրաժեշտ է հետևողական վերաբերմունք դրսևորել քրեական գործ հարուցելու հիմքերի առկայությունը կամ բացակայությունը հաստատելուն ուղղված դատավարական գործողությունների կատարմանը, որն ընդունված է ներկայացնել որպես հանցագործության մասին հաղորդման ստուգում: Այս առումով անհրաժեշտ է քննարկել իրավական գրականության մեջ առկա դատավարագետների տեսակետները նախ, հանցագործությունների մասին հաղորդման նախնական ստուգման, և երկրորդ, այդ ստուգման ժամկետների երկարացման համատեքստում:

Ինչպես հայտնի է, հանցագործությունների վերաբերյալ հաղորդումների և դիմումների նախնական ստուգման համար հիմք է քրեական գործի հարուցման առիթում բավարար տվյալների բացակայությունը, որոնք վկայում են հանցագործության հատկանիշների մասին, կամ քրեական գործ հարուցելու առիթի օրինականությունը կասկած է հարուցում: Հակառակ դեպքում քրեական գործ հարուցելու մասին հարցը լուծվում է առանց որևէ ստուգման դատավարական գործողություններ իրականացնելու:

Իրավակիրառ պրակտիկայի ուսումնասիրության արդյունքում կարող ենք եզ-

⁴ Стѹ Карнеева Л.М., Генрихов Г.М., Особенности оценки доказательств на разных этапах предварительного следствия // Советское государство и право, 1966, N 8, էջ 24:

⁵ Стѹ Корнуков В.М., Лазарев В.А., Холоденко В.Д., Возбуждение уголовного дела в системе уголовно-процессуальной деятельности, Саратов: Изд-во СГАП, 2002, էջ 36:

⁶ Стѹ Профатилова Н.В., Оценка следователем достаточности доказательств при принятии основных процессуальных решений по уголовным делам, М., Изд-во «Юрлитинформ», 2009, էջ 60:

⁷ Стѹ Белкин Р.С., Собрание, исследование и оценка доказательств, М., Наука, 1966, էջ 68:

րահանգել, որ նախնական ստուգումը բացառիկ չի համարվում և այն իրականացվում է անկախ քրեական գործ հարուցելու համար առիթում, այն է՝ հանցագործության մասին ներկայացված հաղորդման մեջ առկա փաստական տվյալների բավարարությունից: Դ. Ս. Կրոտկովն արդարացիորեն նշում է, որ նախնական ստուգում իրականացնելու հիմքերի տեսության մեջ և իրավաիրառ պրակտիկայում դրան տրված բովանդակությունների միջև առկա է զգալի անհամապատասխանություններ: Ըստ վերջինիս՝ քրեադատավարական օրենքում նախնական ստուգման իրականացման կոնկրետ հիմքի նշման բացակայությունը հաճախ հանգեցնում է իրավապահ մարմինների հոգեբանական այն կողմնորոշմանը, որ պետք է պարտադիր կերպով ստուգիչ աշխատանքներ կատարվեն, որպեսզի բացահայտվի դեպքի վերաբերյալ ապացույցների ավելի մեծ ծավալ, քան անհրաժեշտ է քրեական գործի հարուցման փուլում, ինչը հանգեցնում է համապատասխան որոշում ընդունելու ժամկետների երկարաձգմանը⁸:

Միևնույն ժամանակ անհրաժեշտ է համաձայնել այն դատավարագետների հետ, որոնք գտնում են, որ հանցագործությունների մասին հաղորդումների և դիմումների ստուգումը կատարվում է բոլոր դեպքերում, և այն դեպքում, երբ անհրաժեշտ է հանցագործության նշանների առկայությունը (կամ բացակայությունը) հաստատող լրացուցիչ նյութեր հավաքել, և այն դեպքում, երբ քննիչը պարզապես վերլուծում է առիթի և դրան կցված նյութերի մեջ պարունակվող տեղեկությունները, ընդ որում, այդ դեպքում ստուգման եղանակներն էականորեն տարբերվում են⁹:

Հարկ է նշել, որ քրեական գործ հարուցելու համար տվյալների բավարար լինելը որոշվում է յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպքում ելնելով նրա գնահատման արդյունքից: Եթե համապատասխան որոշում ընդունելու լիազորությամբ օժտված անձանց մոտ ստացված տվյալների գնահատման արդյունքում չի ձևավորվում համոզմունք, որ իրենց կողմից պարզվել են հանգամանքները և այն չափով, որոնք հիմք են այս կամ այն որոշման կայացման համար, ապա պարտավոր են շարունակել նախնական տեղեկատվությունը ստուգելուն ուղղված գործողությունները:

Իրավակիրառ պրակտիկայում քիչ չեն նաև այնպիսի դեպքերը, երբ, ըստ Ն. Ս. Մանովայի և Յ. Վ. Ֆրանցիֆորովի, նույնիսկ առիթում առկա են հանցագործության առկայության մասին վկայող բավարար տվյալներ, սակայն հետաքննության մարմինները և քննիչները քրեական գործ հարուցելու որոշում են կայացնում հանցագործության մասին նախնական տեղեկատվության ստացումից հետո երկրորդ կամ երրորդ օրը, չնայած նրան, որ նրանք չեն իրականացնում ստուգմանն ուղղված որևէ գործողություն¹⁰: Համակարծիք ենք այն դատավարագետների հետ, որոնք գտնում են, որ օրենքը պետք է պարունակ իմպերատիվ

⁸ Տե՛ս Кротков Д.С., Уголовно-процессуальные решения и субъекты их принятия в стадии возбуждения уголовного дела: автореф. дис. ... канд. юрид. наук, 12.00.09, М., 2011, էջ 16-17:

⁹ Տե՛ս Кузнецов Н.П., Доказывание в стадии возбуждения уголовного дела, Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1983, էջ 86:

¹⁰ Տե՛ս Манова Н.С., Францифоров Ю.В., Проблемные аспекты стадии возбуждения уголовного дела // Российский судья, 2003, էջ 23:

պահանջ անհապաղ, բայց ոչ ուշ քան 24 ժամվա ընթացքում հարուցելու քրեական գործ, երբ առիթը բավարար հիմքեր է պարունակում ենթադրյալ հանցագործության վերաբերյալ:

Գտնում ենք, որ հանցագործությունների մասին հաղորդումների, դիմումների առանց անհրաժեշտության ստուգումը կարող է հանգեցնել մի շարք բացասական հետևանքների, մասնավորապես հանցագործության մասին տեղեկատվության վերաբերյալ որոշումների կայացման երկարաձգման, քրեական դատավարության ոլորտում քաղաքացիների չհիմնավորված ներգրավման, ավելորդ և ոչ պիտանի դատավարական գործողությունների իրականացման, ռեսուրսների վատնման և այլն:

Համապատասխանաբար յուրաքանչյուր դեպքում քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման նկատմամբ դատախազական հսկողություն իրականացնելիս պետք է պարզել, թե արդյոք անհրաժեշտ են եղել կատարել հանցագործության մասին հաղորդման ստուգում, թե քրեական գործ կարող էր հարուցվել առանց դրա:

Իրավակիրառ պրակտիկայի ամենատարածված խախտումների շարքում, որը վնասում է անհատի իրավունքներին քրեական գործ հարուցելու փուլում, հանդիսանում է հանցագործությունների մասին հաղորդումների և դիմումների վերաբերյալ որոշումներ կայացնելու ժամանակի խախտումը¹¹, որը հետաձգում է ենթադրյալ հանցագործության կատարման պահից սկսած հետաքննության նախաձեռնումն ու դժվարացնում է մեղավորներին հայտնաբերելու և նրանց մեղավորությունը հաստատելու դատավարական գործունեությունը:

Միևնույն ժամանակ, որքան կարճ է հանցագործություն կատարելու պահի և անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, նրա նկատմամբ պատիժ կիրառելու ժամանակահատվածը, այնքան ավելի հաջողված կլինի ինչպես հանրային, այնպես էլ մասնավոր մեղադրանքի գործերով հանցագործությունների կանխարգելման խնդիրների կենսագործումը¹²:

Գտնում ենք, որ հսկողություն իրականացնող դատախազը, ծանոթանալով հանցագործության մասին հաղորդման հիման վրա նախապատրաստված նյութերին և դրանց արդյունքում կայացված քրեական գործ հարուցելու մասին որոշմանը, պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնի ոչ միայն նյութերի նախապատրաստման փուլի ժամկետների պահպանման վրա, այլ նաև այդ ժամկետները երկարացնելու ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված հիմքերի առկայության վրա, քանի որ ըստ օրենսդրի՝ տրամաբանության հանցագործության մասին հաղորդումների ստուգման ժամկետի երկարացումը պետք է կրի բացառիկ բնույթ և հետապնդի կոնկրետ նպատակ, այն է՝ ստանալ արդեն իսկ նշանակված փորձաքննության եզրակացությունը, եթե առանց դրա հնարավոր չէ լուծել քրեական գործ հարուցելու կամ այն հարու-

¹¹ Տե՛ս Егоров И.М., Прокурорский надзор за соблюдением прав и свобод человека и гражданина в досудебных стадиях уголовного процесса: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11, СПб., 2000, էջ 45:

¹² Տե՛ս Комарова Н.А., Процессуальная регламентация сроков по УПК РФ // Юридическая практика, 2003, № 1, էջ 86:

ցելը մերժելու վերաբերյալ հարցը:

Դեռ ավելին, գտնում ենք, որ դատախազը պետք է հսկողություն իրականացնի, որպեսզի երկարացված ժամկետում իրավապահ մարմինները կատարեն բացառապես ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված դատավարական գործողություններ, որոնք ուղղված են փորձագետի գրավոր միջնորդության բավարարմանը, առանց որոնց հնարավոր չէ փորձաքննություն կատարելը կամ պատշաճ փորձաքննություն իրականացնելը: Պարզելով մատնանշվածից տարբերող դատավարական գործողությունների կատարման հանգամանքը՝ դատախազական հսկողության շրջանակներում պետք է անթույլատրելի ճանաչել արդյունքում ձեռք բերված ապացույցները և լուծել համապատասխան անձանց օրենքով սահմանված կարգով պատասխանատվության ենթարկելու հարցը, որը կնպաստի նմանատիպ վարքագծի հետագա բացառմանը:

Ընդգծենք, որ ի տարբերություն դատախազի, որը ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդության քննության արդյունքում պարտավոր է կայացնել պատճառաբանված որոշում, օրենսդիրը որևէ պահանջ չի ներկայացրել հետաքննության մարմնի կամ քննիչի կողմից ներկայացված միջնորդությանը:

Հանցագործության մասին հաղորդումը ստուգելու ժամկետների երկարացման մասին միջնորդություն ներկայացնող իրավասու պաշտոնատար անձանց պատասխանատվությունը բարձրացնելու համար առաջարկում ենք ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-րդ հոդվածի 4-րդ մասը լրացնել հետևյալ խմբագրությամբ. «միջնորդության մեջ պետք է նշված լինեն հանցագործության մասին հաղորդումը ստանալու ամսաթիվը, դրա ստուգման ուղղությամբ կատարված գործողությունները, պատճառները, որոնք թույլ չեն տալիս որոշում ընդունել օրենքով սահմանված ժամկետում, գործողությունների ցանկը, որոնք ենթակա են կատարման, ստուգումն ավարտելու ենթադրյալ ժամկետը»:

Գտնում ենք, որ համապատասխան դրույթի առկայությունը հնարավորություն կտա արդյունավետ դատախազական հսկողություն իրականացնել հանցագործության մասին հաղորդումների քննության ժամկետների և դրանց երկարացման հիմքերի նկատմամբ, մասնավորապես հետաքննության մարմինը կամ քննիչը յուրաքանչյուր դեպքում լրացուցիչ պատասխանատվություն կկրեն իրենց հնարավոր անգործությունը քողարկելու և այդ նպատակով ժամկետներն անհիմն երկարացնելու միջնորդություններ ներկայացնելու համար:

Ակնհայտ է, որ հանցագործության մասին հաղորդումների հիման վրա ոչ ժամանակին որոշումներ ընդունելն առաջին հերթին խախտում է հաղորդում ներկայացրած անձի, ենթադրյալ տուժողի իրավունքներն ու օրինական շահերը: Այդ իսկ պատճառով հանցագործության մասին հաղորդումը ստուգելու ժամկետի երկարացման մասին միջնորդություն ներկայացնելու և դրա հիման վրա որոշում ընդունելու պատասխանատվության բարձրացման ուղղությամբ առաջարկում ենք ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրել ժամկետի երկարացման և դրա պատճառների մասին հետաքննության մարմնի, քննիչի՝ դիմումատուին գրավոր ծանուցման պարտականությունը: Այդ նպատակով նպատակահարմար է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-րդ հոդվածի 4-րդ

մասը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ. «Հանցագործության մասին հաղորդման ստուգման ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդությունը բավարարելու մասին հետաքննության մարմինը, քննիչն անհապաղ ծանուցում են դիմումատուին»:

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ ստուգումն, ըստ էության, կրում է ընթացակարգային բնույթ, քանի որ կատարվում է հանցագործության վերաբերյալ հաղորդում ստանալուց հետո: Քրեական գործ հարուցելու փուլում թույլատրվող ընթացակարգային գործողությունների սպառիչ ցանկը պարունակում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 180-րդ հոդվածում: Մասնավորապես, օրենսդիրը նախատեսել է, որ հետաքննության մարմինը, քննիչը կարող են պահանջել լրացուցիչ փաստաթղթեր, բացատրություններ, այլ նյութեր, ինչպես նաև կատարել դեպքի վայրի գննություն, հանցագործություն կատարելու կասկածանքի բավարար հիմքերի առկայության դեպքում բերման և անձնական խուզարկության ենթարկել անձանց, հետազոտության համար նմուշներ վերցնել, նշանակել փորձաքննություն:

Այդ իսկ պատճառով դատախազի պարտավորությունն է ոչ միայն հանցագործության մասին հաղորդման, դիմումի ստուգման եղանակների համապատասխանությունը օրենքով սահմանված կարգին, այլ նաև դրանց հիմնավորվածության, օրինականության ստուգումը: Դրա հետ կապված, դատախազը պետք է իրականացնի դրանց թույլատրելիության գնահատում, իսկ ապացույցների ստացման եղանակների անօրինականության բացահայտման կամ նյութերում դրանց ոչ պատշաճ հավաստիության դեպքում դրանք ճանաչել որպես անթույլատրելի ապացույց: Մինևույն ժամանակ, ինչպես արդարացիորեն նշում է Վ. Բուդչենկոն, քրեադատավարական օրենքը պետք է պարունակի այն ընդհանուր կանոնների նկարագրությունը, որոնցով պետք է ղեկավարվեն ստուգման աշխատանքների իրականացման դեպքում, ինչպես նաև դրանց արձանագրությունների կազմման կանոնները¹³: Համակարծիք ենք վերջինիս հետ, քանի որ մինևույն օրենսդրական բացն առկա է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում, երբ օրենսդիրը չի կարգավորել ոչ միայն լրացուցիչ փաստաթղթեր պահանջելու, այլ նաև բացատրություններ վերցնելու կարգը, որոնց արդյունքում կարող են ձեռք բերվել առանցքային նշանակություն ունեցող տվյալներ, որոնց վրա հետագայում մշակվելու են քննչական վարկածները:

Քրեական դատավարության օրենքում դրանց արդյունքում ձեռք բերված տվյալների ամրագրման եղանակների հստակ նախատեսումը, առաջին հերթին, թույլ կտար իրավասու պաշտոնատար անձանց չկիրառել օրենքի կամ իրավունքի անալոգիա, կամ առաջնորդվել մտացածին տվյալների ամրագրման եղանակներով, որոնք կհաստատեն քրեական գործի հարուցման կամ քրեական գործի հարուցումը մերժելու համար հիմքերի առկայությունը: Եվ երկրորդ, դատախազի համար ավելի հեշտ կլինեն հսկողություն իրականացնել նախաքննության և հետաքննության մարմինների կողմից կատարված հանցագործությունների մասին հաղորդումների քննության օրինականության նկատմամբ, քանի որ օբյեկտիվ-

¹³ Стів Будченко В., Проверка поводов для возбуждения уголовного дела // Законность, 2008, № 11, էջ 53:

րեն անհնար է ստուգիչ գործողությունների արդյունքների դատավարական ձևակերպման նկատմամբ օրինականության պահպանման պահանջ ներկայացնել, երբ դրանց վերաբերյալ որևէ իրավակարգավորում առկա չէ:

Տրամաբանական է, որ դատախազը կարող է համոզվել քրեական գործ հարուցելու որոշման օրինականության մեջ միայն քրեական գործ հարուցելու մասին որոշման մեջ և հանցագործության մասին հաղորդման ստուգման նյութերի մեջ պարունակվող տեղեկատվության վերլուծության և գնահատման միջոցով: Այդ իսկ պատճառով քրեական դատավարության այս փուլում դատախազական հսկողությունը Վ. Վ. Ստրելնիկովի կարծիքով հանդես է գալիս որպես վերլուծական գործունեություն, որը կրում է շարունակական բնույթ և կապված է օրենքի խախտումների հայտնաբերման արդյունքների վերաբերյալ դատախազական արձագանքման միջոցների ընդունման հետ¹⁴:

Այս առումով ակնհայտ է, որ դատախազը կարող է պատշաճ կերպով արձագանքել օրենքի խախտմանը՝ միայն հանցագործության մասին հաղորդման ստուգման բոլոր նյութերը կարդալուց հետո: Դրա հետ մեկտեղ, քրեական դատավարության օրենքը չի նախատեսում հետաքննիչի և քննիչի նյութերը անմիջապես դատախազին ներկայացնելու պարտավորությունը, որի հիման վրա որոշում է կայացրել քրեական գործ հարուցելու մասին, նշվում է միայն անմիջապես քրեական գործի հարուցման մասին որոշման պատճենը 24 ժամվա ընթացքում ուղարկելու մասին, որի տեքստից հաճախ անհնար է միանշանակ եզրակացություն անել քրեական գործ հարուցելու օրինականության և հիմնավորվածության վերաբերյալ: Ընդամենը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ դատախազի բացառիկ լիազորությունն է ստուգման համար հետաքննության մարմնից, քննիչից պահանջել նյութեր, փաստաթղթեր, քրեական գործեր և քննության ընթացքի մասին տեղեկություններ, ինչպես նաև ծանոթանալ դրանց կամ դրանք ստուգել նրանց գտնվելու վայրում:

Այս առնչությամբ հարց է ծագում, երբ դատախազը պետք է ստանա հանցագործության մասին հաղորդման ստուգման նյութերը, որպեսզի նա կարողանա սեղմ ժամկետներում քրեական գործ հարուցելու մասին որոշումը վերացնել, եթե գտնում է, որ այն անօրինական է և չհիմնավորված: Օրենքն այս հարցի պատասխանը չի պարունակում:

Բացի դրանից՝ միայն հանցագործությունների մասին հաղորդման ստուգման նյութերի քննության ժամանակ դատախազը կարող է համոզվել, որ քրեական գործի հարուցման որոշման հիմքում դրված են այն փաստերը, որոնք ձեռք են բերվել հանցագործության մասին հաղորդման ստուգման ընթացքում վարույթում ներգրավված անձանց քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված իրավունքների ու պարտականությունների պահպանմամբ: Անհնար է ստուգել քրեական դատավարության ոլորտում ներգրավված անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պահպանման հանգամանքը՝ առանց ծանոթանալու հան-

¹⁴ Стн Стрельников В.В., К вопросу об осуществлении прокуратурой уголовного преследования // Право и безопасность, 2012, № 1 (41), էջ 66:

ցագործության մասին հաղորդման ստուգման նյութերին: Ակնհայտ է, որ նման պայմաններում քրեական գործի հարուցման փուլում դատախազական հսկողությունը կկրի ձևական բնույթ:

Annotation. It was a long time dominating approach in the theory of criminal proceedings, that the decision about institution of criminal proceedings cannot be appealed, which was put in the basis of Criminal Procedure Code of RA, adopted in 1998. In general terms, in the basis of the idea, was put the ideology of the approach that the rights and legitimate interests cannot be limited with the decision about institution of criminal proceedings, but they can be violated with the investigative and procedural actions.

The decision about institution of criminal procedure should not only be reasonable and be made in the periods, written in the law, but also must be a result of lawful and admissible actions of the official, who checks the reports related to crimes.

Wrong evaluation of the information present in the report, not checking it properly, not making in time the checking actions needed for the institution of the criminal proceedings, might bring to new unsolved cases. Therefore, in the result of checking the report about crime and in the case of existence of enough basics, the institution of criminal proceedings must be at the center of the attention of prosecutorial and judicial supervisions.

Аннотация. В теории уголовного процесса долгое время преобладал подход о том, что решение возбуждения уголовного дела не подлежит обжалованию. Этот подход лежит также в основе Уголовно-процессуального процесса РА, принятого в 1998 году. В общих чертах в основе идеи лежала позиция о том, что права и законные интересы лиц могут быть ограничены не посредством возбуждения уголовного дела, а в результате совершения следственных и процессуальных действий.

Решение о возбуждении уголовного дела должно быть не только обоснованным и принятым в сроках, предусмотренных законом, но еще должно являться результатом законной и допустимой деятельности служащих лиц, проверяющих заявления и обращения о преступлениях.

Преступление может быть не раскрыто вследствие ошибочной и поверхностной оценки информации, указанной в заявлении о преступлении, вовремя не проведенных контрольных действий, необходимых для решения вопроса о возбуждении уголовного дела. Следовательно, в результате проверки заявлений о преступлении и при условиях достаточности оснований и наличии законного повода для возбуждения уголовного дела, вопрос возбуждения уголовного дела должен находиться в центре внимания судебного и прокурорского надзора.

Բանալի բառեր - դատախազական հսկողություն, դատական վերահսկողություն, քրեական գործ հարուցել, քրեական վարույթ նախաձեռնել, նյութերի նախապատրաստում, քրեական գործի հարուցումը մերժել, հանցագործության մասին հաղորդում:

Keywords: *Prosecutorial supervision, judicial supervision, Institute criminal proceedings, initiate criminal proceedings, preparing materials, decline the institution of criminal proceedings, report about crime.*

Ключевые слова: *прокурорский надзор, судебный надзор, возбуждение уголовного дела, инициировать уголовный процесс, подготовка материалов, отказать в возбуждении уголовного дела, заявление о преступлении.*

S. Ղազարյան - ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասպիրանտ, էլ. փոստ՝ t.s.ghazaryan@gmail.com

Ներկայացվել է խմբագրություն՝ 03.12.2019, տրվել է գրախոսության՝ 03.12.2019, երաշխավորվել է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական դատավարության ամբիոնի վարիչ, իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Դիլբանդյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության՝ 25.12.2019